

Ἡ εἰς ἐπήκοον ἀνάγνωσις τῶν μυστικῶν Ἱερατικῶν Εὐχῶν τῆς Λειτουργίας ἀπὸ ἐμπειρικῆς ἀπόψεως

Παν. Δ. Παπαδημητρίου, PhD

α' ἔκδοσις, 28/5/2026

«κλείσας τὴν θύραν σου πρόσευξαι τῷ Πατρὶ σου τῷ ἐν τῷ κρυπτῷ», Ματθ. ζ' 5-6
«μυστικῆς ἐπιτελουμένης Εὐχῆς» (Ἁγ. Γρηγόριος Νύσσης, 4ος αἰ.)
«μίαν μὲν τὴν πρώτην [Εὐχὴν] διὰ σιωπῆς», ΙΘ' (19ος) Κανὼν τῆς Συνόδου τῆς Λαοδικείας

Χαρακτηριστικὸ τῶν Ὁρθοδόξων εἶναι ἡ τήρησις τῆς Παραδόσεως. Ἡ τήρησις τῆς Ἱεραῆς Παραδόσεως εἶναι Ἀποστολικὴ ἐντολή. Στήκετε, καὶ κρατεῖτε τὰς Παραδόσεις (Β' Θεσ. β' 15). Πάντα εὐσχημόνως καὶ κατὰ Τάξιν γινέσθω (Α' Κορ. ιδ' 40). Στὴν διακονίᾳ στὴν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησίᾳ δὲν κάνει ὁ καθένας τοῦ κεφαλιοῦ του, ἀλλιῶς κοινῶς προτεσταντίζει. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι «ἐπομένη τοῖς Ἁγίοις Πατράσι», ὄχι ἐπομένη ταῖς προσωπικαῖς γνώμαις ἐκάστου.

Γιατὶ πρέπει νὰ τηρεῖται ἡ Παράδοσις τῆς Ἐκκλησίας; Ἡ Ἱερά Παράδοσις εἶναι ἡ ἀσφαλὴς ὁδὸς τῆς Ἐκκλησίας, ἡ ὁδὸς τῶν Ἁγίων Πατέρων, ἡ ἀσφαλὴς ὁδὸς τῆς θείας λατρείας, τῆς προσευχῆς, τῆς μετανοίας, τῆς καθάρσεως, τοῦ φωτισμοῦ καὶ τῆς θεώσεως.

Ὅπως εἶδαμε σὲ προηγούμενο ἄρθρο μας, ἡ Παράδοσις στὴν Λειτουργία ἔχει ὡς ἐξῆς: ὁ Διάκονος ἐκφωνεῖ (εἰς ἐπήκοον) τίς διὰ Προσφωνήσεως **κοινὲς Εὐχῆς** πρὸς τὸν Ἱερέα καὶ τοὺς πιστοὺς, καὶ αὐτοὶ ἀνταποκρινόμενοι προσεύχονται μυστικῶς, κατ' ἴδιαν, ὁ μὲν Ἱερεὺς μὲ τίς δικές του Εὐχῆς, οἱ δὲ πιστοὶ μὲ τὸ μυστικὸ Κύριε ἐλέησον ἢ τίς δικές τους προσευχῆς (ὁ Ψάλτης ἐκφώνως ὡς «ὀδηγὸς» τῶν Πιστῶν στίς προσευχητικὰς ἀποκρίσεις στὴν κοινὴ Εὐχὴ τοῦ Διακόνου). **Οἱ Προσευχῆς αὐτὲς χάριτι Θεοῦ, ὅλες μαζί ὅμως ὄχι ὡς ξεχωριστὲς ἀλλὰ ὡς μία κοινὴ δυνατὴ Προσευχὴ, ὡς μία κοινὴ Δύναμις πηγαίνουν στὸν Θεό.** Αὐτὸ σημαίνει ὅτι καὶ ἡ ἐλάχιστη Προσευχὴ ἐνὸς ραθύμου πιστοῦ στὴν Ἐκκλησία, ἀποκτᾷ μεγαλύτερη παρρησία στὸν Θεὸ (ἀπὸ ὅτι ὅταν προσεύχεται σπῆτι μόνος του, ποὺ κι αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ ἀμελεῖ) λόγω τῆς κοινῆς Προσευχῆς τῆς Ἐκκλησίας.

Μὴν ἀμελοῦμε τὴν κατ' οἶκον προσευχή. Ἡ κατ' οἶκον Προσευχὴ βοηθᾷ τὴν Προσευχὴν στὴν Ἐκκλησία, καὶ ἡ Προσευχὴ στὴν Ἐκκλησία βοηθᾷ τὴν κατ' οἶκον Προσευχὴν. Ὅταν ὑπάρχει μαζί καὶ ἡ μετάνοια, ἡ συγχώρεσις, ἡ ἀκακία, ἡ ἀγάπη, καὶ ἡ ταπείνωσις τότε ἀποκτᾷ μεγαλύτερα δύναμις ἡ Προσευχὴ μας, χάριτι Θεοῦ πάντοτε.

Σύμφωνα με τὸν Φουντούλη, ὅταν ἦταν ἐν ζωῇ, μακρὰν ἢ ἰσχυροτέρα Παράδοση ἦταν ἢ ἀρχαία Παράδοση τῶν Μυστικῶν (ὄχι τῶν νεωτεριστικῶν φωναχτῶν) Εὐχῶν:¹

α) «Ἐχει ὁμως δημιουργηθεῖ ἀπὸ αἰῶνων παράδοση ὡς πρὸς τὴ μυστικῶς ἀνάγνωση τῶν Εὐχῶν καὶ αὐτὴ σήμερα εἶναι ἡ γενικῶς κρατοῦσα σ' ὅλη τὴν Ὁρθόδοξο Ἐκκλησία τάξη».

β) «Ἐνωρὶς ἐπεκράτησε νὰ λέγωνται “μυστικῶς” οἱ εὐχὲς τῆς θείας Λειτουργίας. Συνήθως ὁ ἱερεὺς τίς ἔλεγε κατὰ τὴν ὥρα ποὺ ὁ διάκονος ἔλεγε τὴν συναπτὴ, πάντως πρὸ τῆς ἐκφωνήσεως».

γ) «“Μυστικῶς”, ὡς γνωστὸν, λέγονται σήμερα ὅλες οἱ Εὐχὲς τῆς θείας Λειτουργίας ἐκτὸς ἀπὸ τὴν Ὁπισθάμβωνον [στὸ τέλος]».

δ) «Μυστικῶς λέγονται οἱ Εὐχὲς ποὺ ἀπευθύνονται στὸν Θεό». [Ὅλες οἱ Εὐχὲς ὁμως στὸν Θεὸν ἀπευθύνονται (!), ὄχι στοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων, τοῦ κόσμου, κλπ.]

Οἱ φωναχτὲς Εὐχὲς προωθήθηκαν τὰ τελευταῖα 75+ περίπου χρόνια, καὶ ἰδιαίτερα μετὰ τὴν κοίμηση τοῦ μακαριστοῦ Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Σεραφεῖμ, ἀπὸ Θεολόγους, Λειτουργιολόγους καὶ Κληρικοὺς ποὺ παρασύρθηκαν ἀπὸ τὴν Β' Βατικάνεια Σύνοδο, καὶ αὐτοὶ παρέσυραν πόσους Κληρικοὺς καὶ Λαϊκοὺς.

Δυστυχῶς στὶς ἡμέρες μας, πολλοὶ εὐκαιρῶς-ἀκαιρῶς ὑποστηρίζουν τὴν νεωτεριστικὴ ἐκφωνη Προσευχὴ τῶν Ἱερέων στὴν Θεία Λειτουργία.

Λένε: Ὁ Ἱερεὺς πρέπει νὰ προσεύχεται φωναχτά, καὶ νὰ τὸν ἀκοῦνε οἱ πιστοί.

Σὲ προηγούμενα ἄρθρα μας ἔχουμε ἀπαντήσῃ στὸ θέμα μὲ πολλὲς ἀναφορὲς στὴν Ἱερὰ Παράδοση, στὰ Χειρόγραφα, στοὺς Ἁγίους καὶ στὶς Ἱερὲς Συνόδους. Ἐδῶ θὰ προσπαθήσουμε νὰ ἀπαντήσουμε περιληπτικὰ, κυρίως ἐμπειρικὰ.

Α. Ἀπάντησις ὡς πρὸς τὸ σκέλος τῆς Ἱερᾶς Παραδόσεως:

Δὲν τεκμηριώνεται στὴν Ἱερὰ Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴν Θεία Λειτουργία ὅτι ὁ Ἱερεὺς ἀναγινώσκει τίς Εὐχὲς εἰς ἐπήκοον τοῦ λαοῦ, ἀπεναντίας μάλιστα τονίζεται ἡ μυστικὴ ἀνάγνωση ῥητῶς ἢ ἐμμέσως,² μέχρι καὶ τὰ Ἱερατικὰ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας πρὸ τοῦ 2002/2004 εἶχαν

¹ Ἰω. Μ. Φουντούλη, Ἀπαντήσεις εἰς Λειτουργικὰς ἀπορίας, Τόμος Ε' (2003), ὁ.π., #551-553, σ. 201, Τόμος Β' (1994), #235, σ. 229, Τόμος Ε' (2003), ὁ.π., #551-553, σ. 192, Τόμος Ε' (2003), ὁ.π., #558, σ. 222.

² Παν. Παπαδημητρίου, *Ποιοῦντος τοῦ Διακόνου τὴν Εὐχὴν, ὁ Ἱερεὺς ἐπεύχεται τὴν Εὐχὴν*, 30/10/2022.

ρητῶς **μυστικῶς** τὶς Ἱερατικῆς Εὐχῆς τῆς Λειτουργίας. Ἡ δὲ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος εἶχε ἀποστείλει ὄχι μία ἀλλὰ τρεῖς (3) Συνοδικές Ἐγκυκλίους πρὸς τοὺς νεωτεριστὲς παρηκόους: ἀρ. πρωτ. 499 / 16-2-1951, ἀρ. πρωτ. 1353 / 9-6-1956, ἀρ. πρωτ. 1137 / 13-3-1974 (εἰς ὧτα μὴ ἀκούοντων μηδὲ συνιέντων).³

Οἱ πιστοὶ ἀκούγαν τὶς διὰ Προσφωνήσεως κοινῆς Εὐχῆς ὑπὸ τοῦ Διακόνου, ὅπως τὶς ἀκούγαν καὶ οἱ Ἱερεῖς, καὶ ἀνταποκρινόμενοι καὶ οἱ Ἱερεῖς καὶ ὁ Λαός,⁴ προσεύχονταν κατὰ διάνοιαν, μυστικῶς, (ὁ Ψάλτης μόνον ἐκφώνως, ὡς «ὁδηγός» τῶν Πιστῶν τρόπον τινα στὶς προσευχητικῆς ἀποκρίσεις στὴν Εὐχὴ τοῦ Διακόνου).

Ἀπὸ τὶς Ἱερατικῆς Εὐχῆς, οἱ πιστοὶ ἀκούγαν μόνον τὴν «νεωτέραν» ὀπισθάμβωνον Ἱερατικὴν Εὐχὴν στὸ τέλος,⁵ γιὰ αὐτὸ ἄλλωστε λεγόταν καὶ ἐκφώνως **στὸ κέντρον τῆς Ἐκκλησίας** (γιὰ νὰ τὴν ἀκούνε οἱ πιστοί, τότε δὲν ὑπῆρχαν μικρόφωνα, μεγάφωνα) πάντοτε πρὸς ἀνατολὰς στραμμένος ὁ Ἱερεὺς, μπροστὰ ἀπὸ τὸν ἄμβωνα ποὺ τότε ἦταν στὸ κέντρον τῆς Ἐκκλησίας (ἢ ὀπισθεν τοῦ ἄμβωνος, ὀπισθάμβωνος, ἂν «βλέπεις» τὸν ἄμβωνα ἀπὸ τὴν μεριὰ τοῦ Ἱεροῦ).

Ἐπίσης καὶ οἱ Ἱερεῖς δὲν ἀκούνε τὶς μυστικῆς Εὐχῆς τῶν Πιστῶν, οὔτε καὶ τῶν Μοναχῶν στὰ μοναστήρια, οὔτε καὶ κανεὶς Ὁρθόδοξος πιστὸς εὐχεται στὴν Ἐκκλησία εἰς ἐπήκοον τοῦ διπλανοῦ τοῦ πιστοῦ. Γιὰ αὐτὸ καὶ ὅταν ὁ Διάκονος προσφωνεῖ, δὲν λέει Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεήθητι πάτερ! Καὶ ἐσεῖς πιστὲ Λαέ ἀκούετε τὸν πάτερ νὰ προσεύχεται ἐκφώνως! Οὔτε λέει, Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεήθητι πιστοί! Ἀλλά, τί προσφωνεῖ; Προσφωνεῖ: Ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν! Ὁ Διάκονος σὲ ποιὸς λέει τὸ δεηθῶμεν; Φυσικά, στὸν Ἱερέα, καὶ στὸν πιστὸ Λαό.^{6,7,8}

³ Τὸ γεγονός ὅτι ἔγιναν ἐπανελημμένες Συνοδικῆς αὐστηρῆς παρεμβάσεις φανερώνει ὅτι ἡ νεωτεριστικὴ πρακτικὴ δὲν ἦταν ἓνα τυχαῖο μεμονωμένο φαινόμενο, ἀλλὰ ἦταν ὀργανωμένη ἐπίμονη λειτουργικὴ παρέκκλιση.

⁴ Καὶ πάντες οἱ πιστοὶ **κατὰ διάνοιαν ὑπὲρ αὐτῶν προσευχέσθωσαν**, λέγοντες· Κύριε ἐλέησον, [PG 1, 1076-1077]. Ἅγιοι Ἀποστόλοι: «ἐστῶτος παντὸς τοῦ λαοῦ, καὶ **προσευχομένου ἡσύχως**». [PG 1, 737]. Τοῦ Ἁγίου Κλήμεντος: «καὶ ἡμεῖς οὖν ἐν ὁμονοίᾳ ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναχθέντες, τῇ συνειδήσει ὡς ἐξ ἐνὸς στόματος βοήσωμεν πρὸς Αὐτὸν ἐκτενῶς, εἰς τὸ μετόχους ἡμᾶς γενέσθαι τῶν μεγάλων καὶ ἐνδόξων ἐπαγγελιῶν Αὐτοῦ», [PG 1, 277]. — Περαιτέρω, βλέπε στὸ ἄρθρο μας τοῦ ΙΘ' Κανόνος τῆς Συνόδου τῆς Λαοδικείας, τὶς ὑποσημειώσεις 11 καὶ 15, διὰ τὸ κατὰ διάνοιαν.

⁵ Αὐτὴ ἡ Εὐχὴ προστέθηκε στὴν Λειτουργία λόγω τῶν περιέργων γνωσιμαχούντων [Ἁγ. Γερμανὸς Ἀρχιεπ. Κων/πόλεως (640-740 μ.Χ.) [PG 98, 452C], ποὺ ποτὲ δὲν ἔπαψαν νὰ ὑπάρχουν στὴν Ἐκκλησία ἀνὰ τοὺς αἰῶνες. Βλ. ἐπίσης, Πρεσβ. Γ. Διαμαντοπούλου, *Ἡ θεολογικὴ τεκμηρίωση τῆς ἀπόκρυψης τῶν τελουμένων στό ἱερό κατὰ τὸν δσιο Νικήτα τὸν Στηθάτο*, Εἰσήγησι στὴν ἡμερίδα τῆς Ἑστίας Πατερικῶν Μελετῶν: Στὸν ἀπόηχο τῆς Λειτουργικῆς Ἀνανέωσης - Ἀναταράξεις στὴ Θεία Λατρεία, 11/6/2023.

⁶ Παν. Παπαδημητρίου, *Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν, οὔτε δεήθητι οὔτε δεήθητε*, γ' ἔκδοσις, 15/5/2026.

⁷ «Τὸ γάρ, Δεηθῶμεν, οὐ τοῖς Ἱερεῦσι λέγεται μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς εἰς τὸν Λαόν συντελοῦσιν» [PG 61, 399].

⁸ «Αὐτὸ τὸ “δεηθῶμεν” ὡς καὶ τὸ “στῶμεν καλῶς” ποὺ ἀκούομεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, δὲν ἀπευθύνονται μόνον εἰς τοὺς Ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ Ἐκκλησίασμα, τὸν λαόν», Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου - Ἡ Προσευχὴ – τὸ πανίσχυρον τῶν πιστῶν ὄπλον, Ἀθήναι 1988, σ. 34.

Β. Ἀπάντησις ὡς πρὸς τὸ σκέλος τῶν Πιστῶν (καὶ τῶν Μοναχῶν στὰ μοναστήρια)

Λένε οἱ νεωτεριστές, ὅτι πρέπει νὰ ἀκοῦνε οἱ πιστοὶ - κατ' ἐπέκτασιν καὶ οἱ μοναχοὶ στὰ μοναστήρια - τὶς μυστικὲς Εὐχὲς τοῦ Ἱερέως.

Ἄν παραθεωρήσουμε τὸν νεωτερισμὸ τῆς θέσης αὐτῆς, δὲν διευκρινίζουν τί ἀκριβῶς καλοῦνται νὰ κάνουν οἱ πιστοὶ (καὶ οἱ μοναχοί) ὅταν ὁ Ἱερεὺς ἀναγινώσκει δυνατὰ τὴν μυστικὴ Ἱερατικὴ Εὐχή. Τὸν ἀκοῦνε ἐνεργῶς (στοχάζονται διανοητικῶς ἢ πῶς ὀρίζεται τὸ ἐνεργῶς;), παθητικῶς, ἢ παρακολουθοῦν ἀναγνωστικῶς τὶς Ἱερατικὲς Εὐχὲς ἀπὸ τὰ ἔσχατα μοντερνιστικὰ Ἱερατικὰ τῶν Πιστῶν; Ἄν φύγει ὁ νοῦς τους (ἂν χαζέψουν) γιὰ λίγο, καὶ δὲν ἀκούσουν ἢ δὲν διαβάσουν μιὰ-δυὸ-δέκα προτάσεις ἀπὸ τὴν Εὐχὴ τοῦ Ἱερέως (ἢ καὶ ὀλόκληρη τὴν Εὐχὴ) τί γίνεται ἢ «συμμετοχή» τους;

Μπορεῖ νὰ προσευχηθεῖ ὁ πιστὸς ἀκούγοντας τὶς μυστικὲς Εὐχὲς τοῦ Ἱερέως ἢ μεταβάλλεται σὲ στοχαστὴ ἢ ἀκροατὴ, καὶ ἴσως κατόπιν σὲ ἀδιάφορο θεατὴ;⁹

Ἡ Προσευχὴ δὲν εἶναι ἀκρόαση ἢ κατανόηση ἢ ἐρμηνεῖα Εὐχῶν, οὔτε θεατρικὴ παρακολούθηση. Ἡ Λειτουργικὴ Ἱερά Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας δὲν ζητεῖ ἀπὸ τὸν πιστὸ νὰ παρίσταται ὡς ἀκροατὴς ἢ κατανοητὴς τῶν Ἱερατικῶν Εὐχῶν οὔτε ὡς θεατὴς τῶν Ἱερέων, ἀλλὰ νὰ συμμετέχει προσευχητικῶς στὴν κοινὴ Προσευχὴ τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ζητούμενο εἶναι νὰ προσευχηθεῖ ὅλη ἡ Ἐκκλησία ἀπὸ κοινοῦ ὑπακούοντας καὶ ἀνταποκρινόμενοι, μυστικὰ προσευχόμενοι ἕκαστος, στὶς κοινὲς διὰ Προσφωνήσεως Εὐχὲς ὑπὸ τοῦ Διακόνου («αἱ τοῦ πλήθους Εὐχαί» καὶ «αἱ τῶν ἱερέων Εὐχαί» λέγει ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, βλ. καὶ τὸν Ἅγιο Πορφύριο).¹⁰ **Τί δύναμη ἔχει αὐτὴ ἡ κοινὴ Προσευχὴ!** Οἱ μυστικὲς Εὐχὲς τοῦ Ἱερέως καὶ τῶν Πιστῶν δὲν εἶναι ἀνταγωνιστικὲς οὔτε ἀσύνδετες μεταξύ τους προσευχῆς, ἀλλὰ **μία κοινὴ ἐκκλησιαστικὴ Προσευχὴ**, χάριτι Θεοῦ, ποὺ ἀνεβαίνει στὸν Θεό.

Ὅταν ὅμως ἡ ἀκρόαση, ἡ ἀπαγγελία, γίνεται συνεχῆς, θεολογικὴ καὶ νοηματικὰ πυκνὴ, καὶ δεσμευτικὴ, ἐμποδίζει τὴν νοερά Προσευχὴ τοῦ πιστοῦ, καὶ μεταβάλλει τὸν πιστὸ σὲ παρακολουθοῦντα ἀκροατὴ. Ὅμως ὁ Διάκονος εἶπε τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν, ὄχι δεήθητι Πάτερ! Καὶ ὁ πιστὸς πρέπει νὰ (συμ)προσευχηθεῖ μυστικῶς καὶ ὁ ἐκφώνως προσευχόμενος Ἱερεὺς δυσχεραίνει τὴν νοερά προσευχὴ του (ἐν γνώσει, ἢ ἐν ἀγνοίᾳ, ἰδιαίτερα μὲ τὰ μικρόφωνα). Γιὰ αὐτὸ

⁹ Εἶπε ἕνας ἀνώνυμος Ἱερεὺς σὲ σχόλιό του σὲ μιὰ ἀνάρτηση στὸ Ἱστολόγιο *Ἀναστάσιος*: «Τὸ ἂν οἱ Εὐχὲς βοηθοῦν στὴν κατανόηση τῆς λατρείας καὶ τὴ συμμετοχὴ τοῦ λαοῦ, φαίνεται ξεκάθαρα ἀπ' τὸν τρόπο συμμετοχῆς τῶν χριστιανῶν στὰ Μυστήρια τῆς Βάπτισης, τοῦ Γάμου καὶ στὶς Κηδεῖες ποὺ τὰ ἀκοῦν ὅλα ἐκφώνως. Καμία συγκίνηση, καμία αἴσθηση, τοῦ χώρου, γιὰ νὰ μὴν πῶ μηδενικὴ συμμετοχὴ καὶ ἀσέβεια χειρίστης μορφῆς! Καὶ δὲν τολμᾶς νὰ πείς μισὴ κουβέντα γιατί θὰ σοῦ κάνουν μὴνυση! Μόνο καὶ μόνο ἀπὸ τὸ ντύσιμο καὶ τὴ στάση τους, κατανοεῖς ὅτι δὲν τοὺς ἀγγίζει τίποτα! Κανεὶς σχεδὸν δὲν παρακολουθεῖ! Τί φταίει στὴν περίπτωσή αὐτή;» (πρόσβαση 27/5/2026).

¹⁰ Ἐνότητες ΣΒ, ΣΓ τοῦ ἄρθρου: *Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν, οὔτε δεήθητι οὔτε δεήθητε*, γ' ἔκδοσις, 15/5/2026.

ἄλλωστε καὶ ὁ μέγας ἐργάτης τῆς προσευχῆς, ἀπαθὴς καὶ νηπτικὸς Ἅγιος τῶν ἡμερῶν μας Ὁσῖος Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστὴς φώναξε στὸν ἱερομόναχο: «**Μὴ φωνάζης, παπᾶ, πές τις σιγανά,** ὅπως ἀναφέρεται μέσα στὸ Ἱερατικό, ὅτι μυστικῶς λέγονται».^{11, 12}

Τὸ ἴδιο παθαίνουν ἀπὸ τὸν ἐκφώνως προσευχόμενον Ἱερέα ὄχι μόνον οἱ πιστοὶ, ἀλλὰ καὶ ὅσοι συλλειτουργοῦντες Πρεσβύτεροι θέλουν νὰ συμπροσευχηθοῦν. Παλαιότερα ἢ Παράδοση τοῦ **Ἱερατικοῦ Συλλείτουργου** εἶχε ὁ κάθε Ἱερεὺς (καὶ ὁ κάθε Ἐπίσκοπος) νὰ προσεύχεται κατ' ἰδίαν τὶς μυστικὰς Ἱερατικὰς Εὐχὰς,¹³ ὅπως καὶ ὁ κάθε πιστὸς (καὶ μοναχὸς) κατ' ἰδίαν προσεύχεται, κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Κυρίου: «**κλείσας τὴν θύραν σου πρόσευξαι τῷ Πατρί σου**».

Ὅμως ἂν καὶ **κατ' ἰδίαν προσευχόμενοι ὅλοι στὴν Ἐκκλησία** (Ἱερεῖς καὶ πιστοὶ) ἀνταποκρινόμενοι στὶς διὰ Προσφωνήσεως **Κοινὰς Εὐχὰς** ὑπὸ τοῦ Διακόνου, ἐν τούτοις **Μία Προσευχή, μία Δύναμις πηγαίνει στὸν Θεό** (ὑποσ. 10)!

«Ὀλόκληρον τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας ὁμοθυμαδὸν ἀναπέμπη τὴν δέησιν **μιᾶ φωνῆς**, Ἱερέων παρόντων, καὶ **τὰς Εὐχὰς τοῦ κοινοῦ πλήθους ἀναφερόντων**», Χρυσόστομος [PG 56, 182], πρβλ. [PG 48, 725], δηλ. «ἀναπέμπεται [ἢ Δέηση] ἀπὸ τὸ πλήθος τῶν πιστῶν, ἀπὸ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, **μὲ μιάν ψυχήν**, ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν Ἱερέων, **οἱ ὅποιοι προσφέρουν εἰς τὸν Θεὸν τὰς προσευχὰς τοῦ Ἐκκλησιάσματος**»,¹⁴ γιὰ αὐτὸ καὶ ὁ πληθυντικὸς τῶν Ἱερατικῶν Εὐχῶν ποὺ παρερμηνεύουν οἱ νεωτεριστές. Ὁ **πληθυντικὸς** σημαίνει ὅτι ὁ Ἱερεὺς ἀναφέρει καὶ τὶς Εὐχὰς τῶν Πιστῶν, ὄχι ὅτι πρέπει νὰ ἀκούγονται οἱ μυστικὰς Ἱερατικὰς Εὐχὰς στοὺς πιστοὺς.¹⁵

Ἀκόμη καὶ ἂν ὁ πιστὸς θέλει ἢ προσπαθήσει νὰ προσευχηθεῖ ἀκούγοντας τὴν μυστικὴ Προσευχή τοῦ Ἱερέα (ὅπου λέγεται ἐκφώνως), ἀποσπᾶται ὁ νοῦς του ἀπὸ τὴν προσευχή του, γιὰ νὰ παρακολουθήσει, νὰ κατανοήσει, ἂν καὶ ὅσο μπορέσει, καὶ ὅσο κυρίως ἢ θεολογικὴ καὶ πνευματικὴ του στάθμη τὸ ἐπιτρέπει, τὸ ἀκροώμενο. Ἀκόμη καὶ ἂν ὁ πιστὸς κρατάει μπροστά του

¹¹ Ὁ Γέροντάς μου Ἰωσήφ ὁ Ἡσυχαστὴς καὶ Σπηλαιώτης (1897-1959), Γέροντος Ἐφραίμ Φιλοθεΐτου, ἐκδ. Ἱ.Μ. Αγίου Ἀντωνίου Ἀριζόνας, USA, ἐκδόσις θ' 2019, σ. 160.

¹² Παν. Παπαδημητρίου, *Σύγχρονοι (Ἅγιοι) Γέροντες καὶ οἱ Μυστικὰς Εὐχὰς*, 8/2/2022. Ὁρθόδοξος Τύπος, 13/1/2023-27/1/2023, ἀρ. φύλλων 2431-2433.

¹³ Παν. Παπαδημητρίου, *Ἱερατικὸν Συλλείτουργον - σύγκρισις διατάξεων, Ἱερατικῶν, καὶ σχόλια*, 21/12/2022.

¹⁴ Παναγιώτου Γ. Στάμου, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου - Ἡ Προσευχή – τὸ πανίσχυρον τῶν πιστῶν ὄπλον, Ἀθῆναι 1988, σ. 31.

¹⁵ Δηλαδή μὲ τὴν παρερμηνεία τῶν νεωτεριστῶν, ἂν οἱ πιστοὶ προσεύχονται Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐλέησον τὸν Ἱερέα, ἢ Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ ἐλέησον **ἡμᾶς**, πρέπει νὰ ἀκούγονται στὸν Ἱερέα καὶ στοὺς διπλανοὺς πιστοὺς ἐπειδὴ προσεύχονται στὸν πληθυντικὸ; Ἡ ἀπουσία μικροφώνου γιὰ τοὺς πιστοὺς, πρέπει νὰ πᾶνε στὸν Ἱερέα νὰ τοῦ ποῦν στὸ αὐτὸ ὅτι τώρα προσεύχομαι γιὰ σένα;

τὸ κείμενο τῆς μυστικῆς Ἱερατικῆς Εὐχῆς ἢ τὴν διαβάζει σὲ νεοελληνικὴ ἀπόδοση,¹⁶ καὶ πάλι ἐνδέχεται νὰ πέσει στοὺς αὐτοὺς καὶ περισσότερους περισπασμούς: προσπαθεῖ νὰ διαβάζει, νὰ ἀκούει, νὰ μὴ χάνει τὰ λόγια, νὰ μελετᾶ, νὰ στοχαζέται, νὰ προσπαθεῖ ἐγκεφαλικά νὰ ἐννοήσῃ τὰ θεολογικὰ νοήματα, νὰ προσέχει τυχὸν λάθη τοῦ Ἱερέως ἢ καὶ τοῦ κειμένου, ἢ ἂν διαβάζει σωστὰ ὁ Ἱερεὺς ἀποδίδοντας τὸ νόημα, καὶ συγχρόνως προσπαθεῖ νὰ ...προσεύχεται (ἂν διαβάζει καὶ ἀπὸ τὸ κινητό, τότε ἀκόμη χειρότερα). Αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι Προσευχὴ, ἀλλὰ κἂν ἀκουστικὴ ἢ καὶ διανοητικὴ παρακολούθηση.

Στὴν οὐσία οἱ νεωτεριστὲς «δεσμεύουσιν γὰρ φορτία βαρῆα καὶ ἐπιτιθέασιν ἐπὶ τοὺς ὧμους τῶν ἀνθρώπων».

Τί εἶναι Προσευχὴ; «Προσευχὴ ἐστὶν ἀνάβασις νοῦ πρὸς Θεὸν ἢ αἴτησις τῶν προσηκόντων παρὰ Θεοῦ», Ἁγ. Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός [PG 94, 1089C-D, κεφ. ΞΔ'].¹⁷ Ἡ αἴτησις στὴν Λειτουργία εἶναι προσωπικὴ προσευχητικὴ ἀνταπόκριση (πρὸς τὸν Θεόν) στὴν Κοινὴ Εὐχὴ ὑπὸ τοῦ Διακόνου (ἢ τὰ κατ' ἰδίαν αἰτήματα ἐκάστου), δὲν εἶναι ἀκρόαση τῆς Εὐχῆς τοῦ Ἱερέως. Καὶ «ἀνάβασις νοῦ¹⁸ πρὸς Θεόν» εἶναι ἡ ὁμιλία τοῦ νοῦ μας πρὸς τὸν Θεόν, διότι «ἡ Προσευχὴ, ὁμιλία ἐστὶ νοῦ πρὸς Θεόν» (Εὐαγγρίου/Νείλου), [PG 79, 1168C, κεφ. Γ']. Βέβαια ὑπάρχει καὶ ἀνάβασις νοῦ πρὸς Θεὸν ἄνευ ὁμιλίας.¹⁹ Ἄν σὲ τυχὸν ὁμιλία μας πρὸς τὸν Πρωθυπουργὸ ἢ κάποιον Ἄρχοντα ἢ κάποιον ποὺ ἔχουμε «ψηλά», λαμβάνουμε τὸ ἀνάλογο «σχῆμα», πολὺ περισσότερο στὴν ὁμιλία μας (προσευχὴ μας) πρὸς τὸν Θεόν.

¹⁶ Ἄλλο θέμα εἶναι ἡ νεοελληνικὴ ἀπόδοση, ποὺ τὴν Καινὴ Διαθήκη καὶ δὲν μποροῦν νὰ τὴν ἀποδώσουν καὶ ὑπάρχουν τόσες μεταφρασμένες ἐκδόσεις τῆς Καινῆς Διαθήκης (ἄλλη μετάφραση ἢ ΖΩΗ, ἄλλη ὁ ΣΩΤΗΡ, ἄλλη ὁ ΣΤΑΥΡΟΣ, ἄλλη ἡ Ἀποστολικὴ Διακονία, κλπ.). Ἄν πάει κάποιος στὶς Ἀγγλικὲς ἐκδεδομένες μεταφράσεις καὶ παραφράσεις (αἰσίως κοντὰ στὸν ἀριθμὸ 900), ἐκεῖ στὰ Ἀγγλικά οὔτε ἐπίσημη Ὀρθόδοξη μετάφραση δὲν ὑπάρχει ἀκόμη.

¹⁷ Ἐπίσης, «Προσευχὴ ἐστὶν ἀνάβασις νοῦ πρὸς Θεόν» (Εὐαγγρίου/Νείλου), [PG 79, 1173, κεφ. ΛΕ'].

¹⁸ «ὄφθαλμὸς γὰρ καὶ τὸ καθαρῶτατον τῆς ψυχῆς ἐστὶν ὁ νοῦς», [PG 95, 144B]. «Ψυχὴ τοίνυν ἐστὶν οὐσία ζῶσα ἀπλή, ἀσώματος, σωματικοῖς ὀφθαλμοῖς κατ' οἰκείαν φύσιν ἀόρατος, λογικὴ τε καὶ νοερά, ἀσχημάτιστος, ὀργανικῶ κεκρημένη σώματι καὶ τούτῳ ζωῆς αὐξήσεως τε καὶ αἰσθήσεως καὶ γεννήσεως παρεκτικῆ, οὐχ ἕτερον ἔχουσα παρ' ἑαυτὴν τὸν νοῦν, ἀλλὰ μέρος αὐτῆς τὸ καθαρῶτατον (ὡσπερ γὰρ ὀφθαλμὸς ἐν σώματι, οὕτως ἐν ψυχῇ νοῦς), αὐτεξούσιος, θελητικὴ τε καὶ ἐνεργητικὴ, τρεπτὴ ἤτοι ἐθελότρεπτος, ὅτι καὶ κτιστὴ, πάντα ταῦτα κατὰ φύσιν ἐκ τῆς τοῦ δημιουργήσαντος αὐτὴν χάριτος εἰληφυΐα, ἐξ ἧς καὶ τὸ εἶναι καὶ τὸ φύσει οὕτως εἶναι εἰληφεν», [PG 94, 924B].

¹⁹ Μητρ. Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου Ἱεροθέου, Ἐμπειρικὴ Δογματικὴ τῆς Ὀρθόδοξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τὶς προφορικὲς παραδόσεις τοῦ π. Ἰωάννου Ρωμανίδου, τ. Α', Β' ἐκδ. 2011, Ἰ. Μ. Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου, σ. 109.

Λέει ὁ Μητρ. Λεμεσοῦ Ἀθανάσιος: «οὐσιαστικὰ οἱ Ἅγιοι δὲν σκέφτονται, προσεύχονται,²⁰ δηλ. καταργεῖται ἡ σκέψις καὶ παραμένει ἡ προσευχὴ ἢ ὁποῖα εἶναι ἐρώτησις εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀπάντησις ἐκ τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι εἶναι οἱ τέλειοι ἄνθρωποι, οἱ ἐν Χριστῷ ἄνθρωποι».²¹

Ἄδικεῖ τὸν ἑαυτό του ὁ πιστὸς καὶ ὁ νέος (συνήθως) ποὺ χρησιμοποιεῖ νεωτεριστικὸ «Ἱερατικὸν τῶν πιστῶν» στὴν Λειτουργία. Παρίσταται τόσο χρόνος στὴν Ἀκολουθία, καὶ στὴν οὐσία λόγω τῶν περισπασμῶν εἶναι δύσκολο νὰ προσευχηθεῖ ἀληθινά.

Πιὸ πολὺ καὶ πιὸ ὀρθὰ θὰ κατανοήσεις Χάριτι Θεοῦ τὴν Λειτουργία, συμμετέχοντας μὲ τὴν μυστικὴ προσευχὴ σου στὴν Λειτουργία, παρὰ μὲ τὸ διάβασμα (ποὺ κι αὐτὸ εἶναι καλὸ, ὅταν τὸ βιβλίον δὲν ἔχει πλάνες, ἐκτὸς ὅμως τῆς Ἀκολουθίας, ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας). «**Ἡ Προσευχὴ φωτίζει τὸν ἄνθρωπο. Ἄν ὁ ἄνθρωπος προσευχηθεῖ τότε θὰ λάβει πληροφορία ἀπὸ τὸν Θεόν**».²² Χρειαζέται ὅμως νὰ ἐργαζόμαστε καὶ τὴν ἀρετὴ γιὰ νὰ ἔχει δύναμη ἡ προσευχὴ.

Βέβαια, οἱ ἐκφωνήσεις τῶν Ἱερέων, οἱ εὐλογίες, οἱ ἀνήκουσες στὴν Παράδοση προτροπές (ὄχι τὰ μοντερνιστικὰ «ὄλοι μαζί»), τὰ ἀναγνώσματα, τὰ τροπάρια, κτλ. ποὺ σοφὰ τὰ ἔχει βάλει ἡ Παράδοση τῆς Ἐκκλησίας στὴν τάξιν τῆς Λειτουργίας, καὶ ποὺ εἶναι δοξολογία, κατήχησις, ἀλλὰ ταυτόχρονα καὶ πνευματικὴ ἐνδυνάμωσις χάριτι Θεοῦ γιὰ προσεκτικωτέρα προσευχὴ, αὐτὰ παραδοσιακῶς ἐκφώνως ὄχι μυστικῶς.

Γ. Ἀπάντησις ὡς πρὸς τὸ σκέλος τῶν Ἱερέων

Ἡ ἐκφωνη προσευχὴ τοῦ Ἱερέως στὴν Λειτουργία δὲν εἶναι μόνον ἀντιπαραδοσιακὴ,²³ ἀντικανονικὴ,²⁴ δὲν περισπᾷ μόνο τοὺς προσευχόμενους πιστοὺς ἀπὸ τὴν νοερὰ προσευχὴ τους, ἀλλὰ **περισπᾷ καὶ τὸν ἴδιον τὸν Ἱερέα**. Ἡ «[ἐκφωνη] ἀνάγνωσις τῶν εὐχῶν εἰς ἐπήκοον τοῦ ἐκκλησιασμάτος ἀπαιτεῖ στόμφο, χρωματισμὸν τῆς φωνῆς καὶ πολλάκις πομπῶδες ὕφος καὶ ἄλλας «ὑποκριτικὰς» ἱκανότητας, στοιχεῖα ἐρχόμενα εἰς ἄκραν ἀντίθεσιν πρὸς τὴν σεμνοπρεπῆ καὶ κατανυκτικὴν ἀτμόσφαιραν, ἣν ἀπαιτεῖ ἡ τέλεσις τῶν μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας».²⁵ Ἡ ἐπὶ τούτου ἐκφωνη ἀνάγνωση τῶν μυστικῶν Ἱερατικῶν Εὐχῶν δύναται νὰ μεταβάλλει τὴν Προσευχὴ

²⁰ «ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἐν παντὶ εὐχαριστεῖτε· τοῦτο γὰρ θέλημα Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ εἰς ὑμᾶς» (Α' Θεσ. ε' 17). **Ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἰδιαίτερα στίς Ἀκολουθίες.**

²¹ Ὁμιλία Περὶ Προσευχῆς, 52'38" (*1^η σειρὰ* - ὀμιλίαι στὸ Πανεπιστήμιον Κύπρου, Λευκωσία).

²² Ὁμιλία Περὶ Προσευχῆς, 52'29" (*1^η σειρὰ* - ὀμιλίαι στὸ Πανεπιστήμιον Κύπρου, Λευκωσία).

²³ Ἰωάννης Φουντούλης: «Ἐχει ὅμως δημιουργηθεῖ ἀπὸ αἰῶνων παράδοσις ὡς πρὸς τὴν μυστικῶς ἀνάγνωση τῶν Εὐχῶν καὶ αὐτὴ σήμερον εἶναι ἡ γενικῶς κρατούσα σ' ὅλη τὴν Ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν τάξιν».

²⁴ Παν. Παπαδημητρίου, *Ὁ ἸΘ' Κανὼν τῆς Συνόδου τῆς Λαοδικείας (364), καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν Λειτουργικῶν Εὐχῶν*, 3/4/2022.

²⁵ Πρωτοπρ. Ἀλεξάνδρου Κ. Καραπαναγοπούλου, Ἡ Θεία Λειτουργία (Εἰσαγωγή – Κείμενον – Ἑρμηνεία), Ἀθήναι 1975, σ. 12.

σὲ ἔγνοια ἀκρόασης, ρητορική ἐπίδειξη ἢ λειτουργική παρουσίαση. Ὁ Ἱερεὺς κινδυνεύει ἀπὸ προσευχόμενος Λειτουργὸς νὰ γίνῃ **ἀναγνώστης**.

Ὡς προσευχόμενος Λειτουργὸς ὁμως, προχωρεῖ «μετὰ παρρησίας τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, μετὰ ἀληθινῆς καρδίας, ἐν πληροφορίᾳ πίστεως, **ἀπαγγέλων τῷ Θεῷ, καὶ συλλαλὼν μόνος Αὐτῷ**», [PG 98, 429A].²⁶ Γιὰ τὸ Ἱερατικὸ Συλλεῖτουργο ἀναφερθήκαμε στὴν ἐνότητα §B.

Ἔτσι ὁ ἐκφωνῶν τὶς μυστικὲς Ἱερατικὲς Εὐχὲς τῆς Λειτουργίας Ἱερεὺς, **ἐπὶ τούτου, γιὰ νὰ τὶς ἀκούει ὁ Λαός**, ἀδικεῖ πρῶτα τὸν ἑαυτό του, ἀδικεῖ τοὺς πιστοὺς στερώνοντας τοὺς τὴν ἀληθινὴ Προσευχὴ καθιστώντας τοὺς ἐκόντας ἄκοντας ἀκροατὲς τῶν μυστικῶν Εὐχῶν του (πράγμα τὸ ὁποῖο θὰ θεωροῦσαν ἄτακτο - καὶ σωστά - ἂν τὸ ἔπρατταν οἱ πιστοὶ ἢ οἱ μοναχοὶ φωνάζοντας τὶς μυστικὲς εὐχὲς τοὺς), ἀλλὰ τὸ κυριώτερο ἀδικεῖ ὁλόκληρη τὴν Ἐκκλησία **μειώνοντας τὴν δύναμη τῆς Προσευχῆς τῆς**.

Συνάμα, ἡ ἐκφώνηση τῶν Ἱερατικῶν Εὐχῶν τῆς Λειτουργίας κρύβει Κληρικαλισμὸ. Κληρικαλισμὸς δὲν εἶναι ἡ μυστικὴ Προσευχὴ τῶν Ἱερέων (καὶ ὁ Λαὸς μυστικῶς προσεύχεται), ἀλλὰ ἀπεναντίας εἶναι ἡ ἀντιπαραδοσιακῶς ἐπὶ τούτου ἐκφωνη πολλὰκις ἐπιτετηθευμένη Προσευχὴ τοὺς, ὅταν γίνεταὶ γιὰ νὰ προκαλέσουν τὴν προσοχὴ τοῦ ἐκκλησιάσματος, μὲ συνέπεια νὰ μὴν ἀφήνουν τοὺς πιστοὺς νὰ προσευχηθοῦν ἀληθινά.

Τέλος, καὶ τῷ Θεῷ, δόξα πάντων ἔνεκεν.

Λειτουργιολογικά μας ἄρθρα

(διαθέσιμα εἰς τὸ *Ἀναλόγιον*²⁷, καὶ εἰς τὸ *Academia*²⁸):

- [ΠΠ1] Παν. Παπαδημητρίου, *Πῶς ἐτέλεσε ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς τὴν «θείαν Εὐχαριστίαν» εἰς τὸν Μυστικὸν Δείπνον, μυστικῶς ἢ εἰς ἐπήκοον;*, [PDF], [PDF], 2/12/2020.
- [ΠΠ2] Παν. Παπαδημητρίου, *Τὰ τρία Ἀμὴν (Ἀμὴν, ἀμὴν, ἀμὴν) εἰς τὴν μυστικὴν στιγμὴν τῆς εὐλογήσεως τοῦ Ἁγίου Ἄρτου καὶ τοῦ Ἁγίου Ποτηρίου*, [PDF], [PDF], 8/11/2020 (27/10/20).
- [ΠΠ3] Παν. Παπαδημητρίου, *Διάταξις τῆς Θείας Λειτουργίας 1334, Ἁγίου Φιλοθέου*, V.480 [ΔΘΛ], [PDF], [PDF], πρόχειρον, 23/11/2020.

²⁶ Παν. Παπαδημητρίου, *Τὸ ἀθέατον τῆς Ἁγίας Τράπεζας ...*, Κεφ. 53, 65.

²⁷ analogion.gr/typikon/liturgy-articles.

²⁸ independent.academia.edu/ΠΔΠ/Liturgical.

- [ΠΠ14] Παν. Παπαδημητρίου, *Διάταξις τῆς Πατριαρχικῆς Λειτουργίας 1386 (Ἁγία Σοφία), παρὰ τοῦ πρωτονοταρίου τῆς Ἁγίας Σοφίας, διακ. Δημητρίου Γεμιστοῦ*, V.135 [ΔΘΛ], [PDF], [PDF], πρόχειρον, 22/11/2020.
- [ΠΠ15] Παν. Παπαδημητρίου, *Σύγχρονοι (Ἅγιοι) Γέροντες καὶ οἱ Μυστικὲς Εὐχές*, [PDF], [PDF], 8/2/2022. Δημοσιεύθηκε ἐπίσης στὸν Ὁρθόδοξο Τύπο, 13/1/2023-27/1/2023, ἀρ. φύλλων 2431-2433.
- [ΠΠ16] Παν. Παπαδημητρίου, *Ὁ ἸΘ' Κανὼν τῆς Συνόδου τῆς Λαοδικείας (364), καὶ ἡ ἀνάγνωσις τῶν Λειτουργικῶν Εὐχῶν*, [PDF], [PDF], 3/4/2022.
- [ΠΠ17] Παν. Παπαδημητρίου, *Ποιοῦντος τοῦ Διακόνου τὴν Εὐχὴν, ὁ Ἱερεὺς ἐπεύχεται τὴν Εὐχὴν*, [PDF], [PDF], 30/10/2022.
- [ΠΠ18] Παν. Παπαδημητρίου, *Εὐχὴ διὰ Προσφωνήσεως (Διακονικά)*, [PDF], [PDF], 5/12/2022.
- [ΠΠ19] Παν. Παπαδημητρίου, *Ἱερατικὸν Συλλεῖτουργον - σύγκρισις διατάξεων, Ἱερατικῶν, καὶ σχόλια*, [PDF], [PDF], 21/12/2022.
- [ΠΠ10] Παν. Παπαδημητρίου, *Τὸ ἀθέατον τῆς Ἁγίας Τράπεζας, στὴν Κωνσταντινούπολη, στὴν Ἑλλάδα, καὶ ἀπὸ Ἀνατολὴν εἰς Δύση, τὴν ὥρα τῆς Ἀναφορᾶς — Τὰς θύρας, τὰς θύρας· Ποιῆς θύρες; Τὸ Ἱερόν Κιβώριον, τὰ Καταπετάσματα-Παραπετάσματα-Βῆλα, τὸ Φράγμα τοῦ Ἱεροῦ Βήματος, τὸ Φράγμα τοῦ Πρεσβυτερίου (Σολέα), τὸ Σύνθρονον*, [PDF], β' ἔκδ. 23/4/2024 (α' ἔκδ. 5/2/2024). Στὴν ἐργασία αὐτὴ ἀναλύουμε ἐκτενῶς καὶ πολλὰ ἐπιμέρους σχετικὰ θέματα, π.χ.:
- i. Κεφ. 5^{ον}, *Ὁ διαχωρισμὸς τῶν Φύλων στὸν Ναόν*.
 - ii. Κεφ. 18^{ον}, *Τὸ κλείσιμο τῆς Ὡραίας Πύλης τοῦ Ἱεροῦ (τὰ Βημόθυρα καὶ τὸ Καταπέτασμα) στὴν Θεία Λειτουργία στὴν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος*.
 - iii. Κεφ. 19^{ον}, *Τὸ κλείσιμο τῆς Ὡραίας Πύλης τοῦ Ἱεροῦ (τὰ Βημόθυρα καὶ τὸ Καταπέτασμα) στὰ Ἱερατικά τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας — Σύγκριση, σχόλια*.
 - iv. Κεφ. 77^{ον}, 95^{ον}, *Τὸ Καταπέτασμα στὸν Ἅγιο Συμεὼν Ἀρχιεπίσκοπο Θεσσαλονίκης (+1429)*.
 - v. κλπ.
- [ΠΠ11] Παν. Παπαδημητρίου, *Ἡ ἐξέλιξις τοῦ Καταπετάσματος (Τέμπλου, Εἰκονοστασίου, Φράγματος τοῦ Βήματος)* [Βίντεο], 30/4/2024.
- [ΠΠ12] Παν. Παπαδημητρίου, *Ὅτι τὸ χαμηλὸ Τέμπλο κυρίως, καὶ ἡ ἀνοιχτὴ Ὡραία Πύλη, ἐμποδίζουν τὸν πιστὸν Λαὸν νὰ προσευχηθεῖ, καὶ πόσο κακὸ κάνει στοὺς Ἱερεῖς*, [PDF], α' ἔκδοσις (v.1.1), 31-30/5/2024.
- [ΠΠ13] Παν. Παπαδημητρίου, *Εὐχές τῶν Κατηγουμένων (Εὐχὴ διὰ Προσφωνήσεως, Συναπτῆ)· Πόσοι προσεύχονται παράλληλα καὶ ταυτόχρονα; Ἀναφορὴς Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ περὶ Προσευχῆς στὴν Λειτουργία*, [PDF], α' ἔκδοσις, 22/7/2024.
- [ΠΠ14] Παν. Παπαδημητρίου, *Ὁ Διάκονος τὸ «Δεηθῶμεν» τὸ λέει πρῶτα γιὰ τὸν Ἱερέα, καὶ φυσικὰ γιὰ τὸν Λαόν — «Τὸ γάρ, Δεηθῶμεν, οὐ τοῖς Ἱερεῦσι λέγεται μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς εἰς τὸν Λαόν συντελοῦσιν», Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος*, [PDF], α' ἔκδοσις, 22/7/2024.
- [ΠΠ15] Παν. Παπαδημητρίου, *Ὁ Ζωοποιὸς Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ ἀνέκαθεν δέσποζε στό Ἱερόν Βῆμα, στὴν Ἁγία Τράπεζα, καὶ διέλαμπε δταν ἦταν ἀνοιχτὴ ἡ Ὡραία Πύλη, τὸ Καταπέτασμα — Καὶ περὶ τοῦ Συνθρόνου, καὶ περὶ τῆς Ἐγκυκλίου γιὰ τὸν Σταυρὸ καὶ τὴν θέση τοῦ Ἐσταυρωμένου Χριστοῦ στὴν Ἐκκλησία τοῦ Μητροπολίτου Περιστερίου Γρηγορίου Παπαθωμᾶ*, [PDF] α' ἔκδοσις, 4/11/2024.
- [ΠΠ16] Παν. Παπαδημητρίου, *Ἡ Θεολογία τοῦ Σταυροῦ μέ τὸν Ἐσταυρωμένον στὴν Ἁγία Τράπεζα*, [PDF], α' ἔκδοσις, 6/12/2024.

- [ΠΠ17] Παν. Παπαδημητρίου, *Η Προτεσταντική «θεολογία» και η «θεολογία» του Μητρ. Περιστερίου Γρηγορίου για τον Έσταυρωμένο*, [PDF], 9/12/2024. Δημοσιεύτηκε στον Όρθόδοξο Τύπο, 20/12/2024, αρ. φύλλου 2523, σσ. 1, 5, με τίτλο: «Προτεσταντική η «θεολογία» του Μητρ. Περιστερίου».
- [ΠΠ18] Παν. Παπαδημητρίου, *Επόμενοι τών Αίρετικών, οι αφαιρούντες τόν Έσταυρωμένον*, [PDF], Όρθόδοξος Τύπος, 10/1/2025, αρ. φύλλου 2525, σσ. 1, 4. Αναλυτικός τίτλος άρθρου: «Επόμενοι τών Λατίνων και Προτεσταντών, οι αφαιρούντες τόν Σταυρό και τόν Έσταυρωμένο από τήν Άγια Τράπεζα».
- [ΠΠ19] Παν. Παπαδημητρίου, *Οί διάφοροι νεωτερισμοί στην ανάγνωση του Ευαγγελίου Ούσης όψιας, τῆ Κυριακῆ τοῦ Πάσχα ἐσπέρας (Άγάπη)*, [PDF], α' έκδοσις, 22/4/2025.
- [ΠΠ20] Παν. Παπαδημητρίου, *Οί Λατινογενεῖς Νεωτερισμοί τοῦ Οἰκουμενισμοῦ καί τῆς Λειτουργικῆς Αναγεννήσεως στην Θεία Λειτουργία καί Λατρεία*, [PDF], 31/3/2025. Δημοσιεύτηκε στον Όρθόδοξο Τύπο με τίτλο: «Οί λατινογενεῖς νεωτερισμοί εἰς τήν Θείαν Λειτουργίαν καί Λατρείαν», αρ. φύλλων 2537 - 2541, 4/4/2025 - 9/5/2025.
- [ΠΠ21] Παν. Παπαδημητρίου, *Αὐθεντική Λειτουργική Παράδοση (Άσματικό Τυπικό, Άρχέγονες Διατάξεις) ἢ Ἀντικουαριανισμός (Antiquarianism)*; [PDF], 19/5/2025. Δημοσιεύτηκε στον Όρθόδοξο Τύπο με τίτλο: «Αὐθεντική Λειτουργική Παράδοση ἢ Ἀντικουαριανισμός (Antiquarianism);», αρ. φύλλων 2544 - 2545, 30/5/2025 - 6/6/2025.
- [ΠΠ22] Παν. Παπαδημητρίου, *Ότι ὁ Ἱερεὺς ἀνέκαθεν ἐπεύχεται, ποιεῖ τήν Ἀνάγνωση τῶν Εὐχῶν πρὸς Ἀνατολάς - Εὐχῆς Γουγκλισίας Πεντηκοστῆς, Μεγάλου Ἁγιασμοῦ, Θείας Λειτουργίας, Μνημοσύνου, κλπ.* [PDF], 24/6/25. Δημοσιεύτηκε στον Όρθόδοξο Τύπο με τίτλο: «Ό Ἱερεὺς ἀνέκαθεν ἐποίει τήν Ἀνάγνωσιν τῶν Εὐχῶν πρὸς Ἀνατολάς», αρ. φύλλων 2549 - 2550, 4/7/2025 - 11/7/2025.
- [ΠΠ23] Παν. Παπαδημητρίου, *Σύγχρονες Λειτουργίες τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου*, [PDF], 20/10/25. Δημοσιεύτηκε στον Όρθόδοξο Τύπο με τίτλο: «Σύγχρονοι Λειτουργίαί τοῦ Ἁγ. Ἰακώβου», αρ. φύλλων 2562 - 2564, 24/10/2025 - 7/11/2025.
- [ΠΠ24] Παν. Παπαδημητρίου, *Νά δεχόμεστε, νά κατηχοῦμε καί νά βαπτίζουμε τούς μεταστρεφομένους στην Όρθόδοξη Ἐκκλησία ἢ ὄχι;* [PDF], β' ἐκδ., 8/1/2026. Ἡ α' έκδοσις, δημοσιεύτηκε στον Όρθόδοξο Τύπο με τίτλο: «Τά προβλήματα τῶν μεταστρεφομένων εἰς τήν Όρθοδοξίαν», αρ. φύλλων 2570-2571, 19/12/2025 - 26/12/2025.
- [ΠΠ25] Παν. Παπαδημητρίου, *Ἡ Ἄκολουθία τοῦ Μνημοσύνου πρὸς τήν Ἀνατολή τελεῖται* [PDF], 15/2/2026. Δημοσιεύτηκε στον Όρθόδοξο Τύπο, αρ. φύλλων 2582 - 2585, 20/3/2026 - 10/4/2026.
- [ΠΠ26] Παν. Παπαδημητρίου, *Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν, οὔτε δεήθητι οὔτε δεήθητε (Μυστικές Εὐχῆς)*, [PDF], γ' έκδοσις, 15/5/2026 [β' έκδοσις, 28/4/2026].

Λειτουργιολογικά Περιληπτικά μας ἄρθρα/σημειώσεις

(διαθέσιμα εἰς τό *Ἀναλόγιον*²⁷):

1. Παν. Παπαδημητρίου, *Σταματεῖστε τούς Πειραματισμούς στην Θεία Λατρεία, στην Θεία Λειτουργία, στό Τυπικόν*, α' έκδοσις, 29/5/2024.
2. Παν. Παπαδημητρίου, *Ἀπάντησις στον π. Δανιήλ Γ. Αεράκη, γιά τό «Ότε μυστικά, οὔτε ψιθυριστά, οὔτε... ἀνύπαρκτα»*, α' έκδοσις, 11/6/2024.

3. Παν. Παπαδημητρίου, *Οἱ Αναφορές τῆς Θ. Λειτουργίας τοῦ Μεγάλου Βασιλείου καὶ τοῦ Ἁγίου Ἰακώβου - Μία ἐρευνα γιὰ τὴν κοινὴ τους καταγωγὴ (John R. K. Fenwick, OCA 240, 1992)*, 4/10/2025.

Βιβλία μας

ΤΟ ΑΘΕΑΤΟΝ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ, ΣΤΗΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ, ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ, ΚΑΙ ΑΠΟ ΑΝΑΤΟΛΗ ΣΕ ΔΥΣΗ, ΤΗΝ ΩΡΑ ΤΗΣ ΑΝΑΦΟΡΑΣ, Β' ἔκδοσις, 23/4/2024.

(<https://analogion.gr/katapetasma>)

ΤΥΠΙΚΟΝ ΟΡΘΟΥ ΕΝΟΡΙΩΝ, Α' ἔκδοσις, Ἄθως, 2008, ISBN 978-960-6677-37-3.

(<https://analogion.gr/typikon/toe>)

ΤΥΠΙΚΟΝ ΕΝΟΡΙΩΝ Τόμος Α' – Ὁρθρος καθημερινῶν ἐὰν τύχει Ἅγιος μὴ ἑορταζόμενος, Γ' ἔκδοσις, 2022, ISBN 978-618-84650-4-6.

(<https://analogion.gr/typikon/enorion>)

ΤΥΠΙΚΟΝ ΕΝΟΡΙΩΝ, Τόμος Β' – Ὁρθρος καθημερινῶν ἐὰν τύχει Ἅγιος ἑορταζόμενος, Β' ἔκδοσις, 2022, ISBN 978-618-84650-1-5.

(<https://analogion.gr/typikon/enorion>)

Ο ΓΕΡΩΝ ΕΥΔΟΚΙΜΟΣ ΜΟΝΑΣΤΕΡΛΗΣ, Δ' ἔκδοσις, 2022, ISBN: 978-618-84650-2-2.

(<https://analogion.gr/gerontas-evdokimos>)

Τῷ Θεῷ, δόξα πάντων ἕνεκεν